

Tillgänglighetsstrategi

-för en framkomlig fysisk utemiljö

2016-03-01

Region
Gotland

Innehållsförteckning

Tillgänglighetsstrategi	4
1 Bakgrund.....	4
2 Målbild.....	6
3 Strategipunkter	6
3.1 Reglerande dokument och fysisk avgränsning.....	6
3.2 Begreppsförklaringar	7
3.2.1 Funktionsnedsättning	7
3.2.2 Funktionshinder	7
3.2.3 Tillgänglighet.....	8
3.2.4 Delaktighet	8
3.2.5 Jämlikhet.....	8
3.3 Olika typer av funktionsnedsättning	8
3.3.1 Allergi och överkänslighet.....	8
3.3.2 Nedsatt hörsel och dövhet.....	8
3.3.3 Nedsatt kognitiv förmåga.....	8
3.3.4 Nedsatt rörelseförmåga	9
3.3.5 Nedsatt syn.....	9
3.4 Intressekonflikter vid fysiska åtgärder	9
3.5 Fysiska miljöer	10
3.5.1 Parker och torg	10
3.5.2 Badplatser	10
3.5.3 Besöksplatser och naturreservat.....	11
3.5.4 Lekplatser	12
3.5.5 Koloniområden och övriga stadsodlingsprojekt.....	13
3.5.6 Gångtor och ledstråk	14
3.5.7 Övergångsställen och gångpassager.....	17
3.5.8 Cykelytor.....	19
3.5.9 Lutningar	19
3.5.10 Ramper.....	21
3.5.11 Trappor och ledstänger	21
3.5.12 Hinder	22
3.5.13 Belysning.....	23
3.5.14 Parkeringar	24
3.5.15 Gatu- och parkmöblering.....	25
3.5.16 Offentliga toaletter.....	27
3.5.17 Busshållplatser	29
3.5.18 Vegetation	30
3.5.19 Information och skyltning	31
3.5.20 Gatu- och byggarbete	32

3.5.21 Drift, underhåll och förvaltning.....	32
3.5.22 Aktiv tillsyn och uppföljning	33

Tillgänglighetsstrategi

1 Bakgrund

Enligt Folkhälsoinstitutet har var femte person i Sverige någon form av bestående funktionsnedsättning.¹ En stor andel personer får dessutom någon gång i livet uppleva någon form av funktionsnedsättning eller begränsning av mer tillfällig karaktär, såsom ett benbrott eller med småbarn i vagn. Människor är olika och de offentliga utomhusmiljöerna är till för alla. En offentlig utomhusmiljö där satsningar gjorts för förbättrad tillgänglighet är positivt inte bara för personer med funktionsnedsättningar; de underlättar förflyttningar och är till glädje för alla människor. Exempelvis är gångstråk utan branta lutningar och trösklar positivt även för de som går med barnvagn eller rullator liksom lättillgänglig och tydlig information är till värde för alla. Det som är bra för många är nödvändigt för några.

Ökad tillgänglighet är ett jämlikhetskrav och en demokratifråga. En tillgänglig och användbar utemiljö, skapar förutsättningar för personer med funktionsnedsättningar att planera och genomföra sina resor utan att vara beroende av andra. Alla får därmed större möjligheter att arbeta, studera, ta del av service och nöjen och inte minst besöka vänner och bekanta. Äldre kan i större utsträckning bo kvar i sina hem och klara sig själva i sin närmiljö. Olycksstatistik visar också att risken att råka ut för en trafikolycka ökar med stigande ålder. Många äldre skadas i fallolyckor orsakade av hål eller andra ojämnheter i gångytor, höga trottoarkanter eller liknande. Ökad tillgänglighet är därmed både en fråga om livskvalitet och folkhälsa.

Sverige har ålagt sig att följa FN:s konvention för personer med funktionsnedsättning², samt FN:s tjugotvå standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättningar³, som antogs 1993. Ett av huvudområdena som pekas ut är regel 5 ”Tillgänglighet” som bl.a. anger att medlemsstaterna ska införa handlingsprogram som gör den fysiska miljön tillgänglig för alla oavsett funktionsnedsättning. I Sverige har både riksdag och regering ställt sig bakom dessa regler. Reglerna ligger till grund för Region Gotlands tillgänglighetsstrategi. Utöver konventionen följer riktlinjerna och målsättningarna i strategin de föreskrifter i PBL som berör tillgänglighet. Där framgår att allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader ska kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga:

”Vad som är allmän plats framgår av detaljplaner eller områdesbestämmelser. Exempel på platser som kan vara allmän plats är gator, vägar, torg och parker. Med område för andra anläggningar än byggnader avses sådan mark som används eller behövs för ett normalt nyttjande av anläggningen. Exempel på områden för andra anläggningar än byggnader kan vara fritidsområden, nöjesparker, djurparker, golfbanor, skidbackar med liftar, campingplatser, småbåtshamnar, friluftsbad, pareringsplatser utomhus och begravningsplatser.”⁴

¹Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Handisam. *Tillgängliga natur- och kulturområden*. Rapport 6562. Bromma: 2013, 9.

²Regeringskansliet. *Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. New York: 2006.

³Handikappförbunden. FN:s standardregler.

⁴Boverket.se. BFS 2011:5 *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

Strategin tar också fasta på den viljeinriktning som Region Gotlands översiktsplan Bygg Gotland uttrycker gällande tillgänglighet:

”En god tillgänglighet innebär en skyldighet att särskilt utforma den fysiska miljön så att bl.a. barnfamiljer, äldre och personer med funktionshinder inte uteslås från att ta del i samhället. Behov och förväntningar kan komma att se mycket annorlunda ut i framtiden då Sveriges befolkning blir äldre, mer resursstarka och fler friska år läggs till livet. Personer med funktionshinder är idag integrerade i samhället och en god tillgänglighet är en förutsättning för ökad välfärd och delaktighet för dessa grupper. Det kan t ex gälla mötesplatser, trottoarer, offentliga lokaler, och bussar mm som ska vara tillgängliga för alla grupper.”⁵

Detta dokument är framtaget för att åskådliggöra hur Region Gotland arbetar för att förbättra den fysiska tillgängligheten i offentliga utomhusmiljöer på Gotland. Dokumentet är att betrakta som en övergripande policy för detta arbete. Till denna strategi tas det fram en tillgänglighetsplan som konkret beskriver vilka åtgärder som planeras under de kommande åren. Strategin ska fungera som ett underlag och stöd för planerare, byggherrar, förtroendevalda och övriga som är berörda eller delaktiga i att forma den fysiska tillgängligheten vid om- eller nybyggnationer. De åtgärder som genomförs för förbättrad fysisk tillgänglighet måste uppfylla samma krav på estetik, varsamhet, resurshushållning och liknande som övriga lösningar för att på så vis accepteras ur ett långsiktigt perspektiv. Allmängiltiga bra lösningar ska eftersträvas och sär lösningar ska undvikas. Åtgärder genomförs huvudsakligen där de är till nytta för flest människor. Hänsyn bör även tas till nyttan för de besökande av en viss åtgärd i relation till andra angelägna tillgänglighetsskapande åtgärder. I vissa fall kan en investering bedömas vara för stor i förhållande till nyttan.

I strategin definieras tillgänglighet i enlighet med hur Myndigheten för delaktighet beskriver fysisk tillgänglighet på sin hemsida:

”Tillgänglighet i fysisk miljö handlar om att människor med nedsatt funktionsförmåga ska kunna förflytta sig säkert och självständigt, hitta dit man ska och förstå när man är framme. Man ska självständigt kunna använda och vistas i utomhusmiljöer samt i byggnader. Det är lika viktigt att man kan ta sig ut ur byggnaden i en nödsituation. Öka den fysiska tillgängligheten genom att identifiera och ta bort hinder.”⁶

⁵ Gotlands kommun. *Bygg Gotland, Översiktsplan för Gotlands kommun 2010-2025*. 2010, 13.

⁶ Myndigheten för delaktighet. *Fysisk tillgänglighet – FN-konventionen*. 2015.

2 Målbild

- Målet med denna strategi är att understödja att Region Gotland arbetar med att förbättra tillgängligheten i Gotlands offentliga utomhusmiljöer så att alla medborgare, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara delaktiga i samhället. I samband med byggnationer, såväl om- som tillbyggnad och vid nyanläggning ska strategin alltid användas som projekteringsunderlag för att uppnå detta mål. Strategin ska även beaktas i det vardagliga arbetet.
- Region Gotland ska lägga störst fokus på att förbättra tillgängligheten på de platser och längs de huvudstråk där flest människor rör sig. Målet baseras på ett utdrag ur det allmänna rådet i Boverkets författningssamling (BFS):

”I händelse av att en prioritering måste göras med hänsyn till exempelvis ekonomiska förutsättningar, bör således i första hand sådana hinder prioriteras vars undanröjande ger störst sammantagen effekt.”

3 Strategipunkter

3.1 Reglerande dokument och fysisk avgränsning

I denna strategi behandlas riktlinjer för förbättrad tillgänglighet i offentliga utomhusmiljöer där Region Gotland är markägare. Undantaget är mark som ägs av fastighetsförvaltningsavdelningen. Avgränsning på detaljnivå redovisas i de tillgänglighetsplaner som tas fram som komplement till tillgänglighetsstrategin, men övergripande omfattas allmän platsmark i Visby, landsbygdscentrum och serviceorter⁷.

Region Gotland förhåller sig till FN:s standardregler, som generalförsamlingen antog 1993, om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättning. Den femte standardregeln behandlar fysisk tillgänglighet samt tillgång till information och möjlighet till kommunikation.⁸ Denna strategi behandlar i huvudsak Region Gotlands målsättningar och riktlinjer för förbättrad fysisk tillgänglighet.

För de offentliga utomhusmiljöer, som enligt detaljplan är allmän platsmark, är Region Gotland skyldig att följa Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpta hinder (HIN)⁹ samt föreskrifterna för tillgänglighet på allmänna platser vid nyanläggningar (ALM)¹⁰. BFS anger även att:

”Föreskrifterna och de allmänna råden i 6–16 §§ gäller om det inte är obefogat med hänsyn till terrängen och förhållandena i övrigt.”¹¹

Föreskrifterna om enkelt avhjälpta hinder gäller om de hinder som ska undanröjas är ”enkelt avhjälpta”. Med det menas att de ska vara rimliga att avhjälpa med hänsyn till de

⁷ Gotlands kommun. *Bygg Gotland, Översiktsplan för Gotlands kommun 2010-2025*. 2010, 51.

⁸ Handikappförbunden. FN:s standardregler

⁹ Boverket.se. BFS 2011:13 och BFS 2013:9 HIN – *Enkelt avhjälpta hinder*. 2011.

¹⁰ Boverket.se. BFS 2011:5 ALM – *Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

¹¹ Boverket.se. BFS 2011:5 ALM – *Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

praktiska och ekonomiska förutsättningarna. En bedömning av de ekonomiska konsekvenserna ska göras och dessa får inte bli orimligt betungande. Olika situationer kan bedömas olika beroende på hur förutsättningarna ser ut i just det fallet. Bedömningen av ett och samma hinder kan variera över tiden; ett hinder som vid en viss tidpunkt inte bedöms som enkelt avhjälpt kan senare bedömas vara det om förutsättningarna ändras. Därför behöver frågan om ett hinder är enkelt att avhjälpa ständigt prövas.

Utöver dessa lagstadgade åtgärder vill Region Gotland genom frivilliga åtaganden förbättra tillgängligheten på ett antal andra utvalda platser som ligger på regionens mark och som i stor utsträckning nyttjas av allmänheten, exempelvis badplatser.

Detaljerade krav gällande mått, lutningar, material och liknande återfinns exempelvis i Svensk byggtjänsts publikation *Bygg ikapp*¹². Bygg ikapp eller likvärdigt material med aktuella riktlinjer ska användas i kombination med denna tillgänglighetsstrategi vid alla nyanläggningar eller vid åtgärder för förbättrad tillgänglighet.

Denna tillgänglighetsstrategi ska beaktas i samband med planering utifrån övriga strategier och liknande som behandlar offentliga utomhusmiljöer.

3.2 Begreppsförklaringar

Definitionerna av begreppen som följer är hämtade från socialstyrelsen. Det är den myndighet som sedan 2001, på uppdrag av regeringen, ansvarar för att samordna, publicera och förvalta nationellt överenskomna begrepp och termer som bör användas inom dessa områden.

3.2.1 Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning definieras som nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara bestående eller av övergående natur.

3.2.2 Funktionshinder

Funktionshinder definieras som den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen. När en miljö inte är utformad efter människornas behov uppstår ett funktionshinder. Omgivningen avgör alltså hur funktionshindrande en funktionsnedsättning blir. Tidigare användes begreppet handikapp istället för funktionshinder. Denna term bör nu undvikas då den numer anses vara stigmatiserande.

¹² Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015.

3.2.3 Tillgänglighet

Tillgänglighet är ett begrepp som, i denna strategi, beskriver hur pass väl en fysisk miljö fungerar för människor. Begreppet innebär att personer med funktionsnedsättning, och andra, självständigt kan ta sig fram i miljön och begreppet användbarhet att det går att vistas i miljön och använda den till det den är avsedd för. Följaktligen är tillgänglighet svårt att mäta numerärt. Oftast går det bara att säga om det har blivit bättre eller sämre.

Nuvarande bygglagstiftning syftar till att tillgänglighet och användbarhet ska vara naturliga delar i grundutförandet. Tillgänglighet innefattar även tillgång till information som är lätt att tillgodogöra sig.

3.2.4 Delaktighet

Delaktighet innebär i detta sammanhang att människor med funktionsnedsättning blir fullt delaktiga i samhällslivet

3.2.5 Jämlikhet

Jämlikhet innebär alla människors lika värde.

3.3 Olika typer av funktionsnedsättning

3.3.1 Allergi och överkänslighet

Personer med allergi eller överkänslighet kan få symptom så som snuva, astma, eksem och huvudvärk. Reaktionerna kan vara olika mycket besvärande, i vissa fall till och med livshotande. Faktorer som skapar problem kan exempelvis vara starka dofter som parfym eller rengöringsmedel, växter som avger mycket pollen eller stark doft, rök och så vidare. Personer med funktionsnedsättning kopplat till allergi eller överkänslighet bör ges möjlighet att undvika ämnena, dofter, växter och dylikt som skapar besvär.

3.3.2 Nedsatt hörsel och dövhet

Gruppen personer med nedsatt hörsel varierar från de med en lindrig hörselnedsättning till de som helt saknar förmåga att kommunicera med hjälp av hörseln. Dessa personer kan ofta uppleva besvär kopplat till bullriga miljöer, medan åtgärder som underlättar för personer med nedsatt hörsel till exempel kan vara bra belysning som underlättar att läsa på läpparna eller uppfatta teckenspråk. Signaler och meddelanden som förmedlas via ljud bör även i möjligaste mån förmedlas så att personer med nedsatt hörsel ska kunna tillgodogöra sig informationen, exempelvis i text eller som visuella signaler.

3.3.3 Nedsatt kognitiv förmåga

Personer med nedsatt kognitiv förmåga är en mycket heterogen grupp där orsaken till funktionsnedsättningen kan bero på förvärvade hjärnskador genom sjukdom eller olyckshändelse, neurologiska sjukdomar, demenssjukdomar, psykisk ohälsa med mera. Dessa funktionsnedsättningar kan bland annat påverka minnet, orienteringsförmågan och göra det svårt att ta till sig information. För personer med nedsatt kognitiv förmåga är det viktigt med offentliga utomhusmiljöer som underlättar orienteringen, exempelvis med hjälp av tydliga ledstråk, färgmarkeringar och symbolskyltar. Farthinder och trafiksignaler kan underlätta framkomligheten i trafiken. Frekventa ombyggnationer i den fysiska miljön kan

skapa problem, exempelvis vid förändringar i trafiksystemet. När förändringar behöver genomföras bör lättläst information om vad som pågår finnas tillgänglig.

3.3.4 Nedsatt rörelseförmåga

Begreppet nedsatt rörelseförmåga omfattar både personer med gångsvårigheter (till följd av smärta, nedsatt ork eller balans och dylikt) och personer som använder rullstol.

Tillgängligheten för personer med nedsatt rörelseförmåga förbättras i en fysisk miljö där åtgärder har genomförts för att avlägsna exempelvis kanter och hala eller lutande underlag.

Även hårda, jämna underlag, ramper och breda passager underlättar framkomligheten.

Snöröjning och halkbekämpning vintertid och underhåll av gångbanor och gångvägar har också betydelse för utemiljöns tillgänglighet och användbarhet. För personer med gångsvårigheter kan även bänkar samt ledstång vid lutningar och ramper underlätta förflyttningar.

3.3.5 Nedsatt syn

Att ha nedsatt syn kan innebära att vara synsvag, att vara svårt synskadad (att ha ledsyn) eller att vara blind. Blinda personer förflyttar sig ofta med hjälp av en vit teknikkäpp, ledsagare eller med ledarhund. Tydliga och kännbara ledstråk är viktigt för de med nedsatt syn. Andra tillgänglighetsförbättrande åtgärder är färgsättning och belysning som underlättar rumsuppfattning och orientering, samt undanröjande av hinder i gångytor eller varningsmarkering av de hinder som inte går att ta bort. Även akustiska signaler vid exempelvis signalreglerade övergångsställen kan underlätta orientering. För synsvaga personer underlättar dessutom åtgärder som kontrastmarkering, belysning och tydlig skyltning orienteringen. Det är viktigt att utforma belysning och skyltar så att de inte bländar. Även för personer med nedsatt syn är det problematiskt när den fysiska miljön förändras till följd av ombyggnationer, och dessa förändringar behöver förmedlas så att synskadade eller blindas kan ta del av informationen.

3.4 Intressekonflikter vid fysiska åtgärder

Region Gotland strävar efter att i möjligaste mån vidta åtgärder som förbättrar tillgängligheten för alla grupper av personer med funktionsnedsättningar. Ibland är det dock oundvikligt att en åtgärd som förbättrar tillgängligheten för vissa, försämrar tillgängligheten för andra och ibland kan det vara ett aktivt val att vidta en åtgärd för att främja en viss grupp. Ett exempel på en sådan åtgärd skulle kunna vara en park som anläggs för att dofta och ge stimulans för synskadade, samtidigt som den stänger ute personer med allergi eller överkänslighet för starka dofter. En sådan åtgärd kan vara rätt att göra om man samtidigt tillser att de med allergi eller överkänslighet har möjlighet att undvika platsen, samt att en alternativ plats finns att besöka. Information om idén med den anlagda parken bör också finnas tillgänglig.

För att tillgänglighetsåtgärder ska underlätta för så många som möjligt är det dock viktigt att beakta alla gruppers behov samt ha med representanter från olika grupper när en åtgärd föreslås.

3.5 Fysiska miljöer

3.5.1 Parker och torg

Tillgängliga gaturum och grönområden är viktiga för den fysiska och psykiska hälsan. Inte minst för barn, unga, äldre, personer med funktionsnedsättning, personer med utländsk bakgrund och socioekonomiskt svaga grupper. Dessa är grupper som ges extra fokus inom planering för förbättrad folkhälsa.

Region Gotland strävar mot att de parker och torg som ligger på mark som ägs av regionen ska anpassas så att personer med olika funktionsnedsättningar lätt kan orientera sig, ta sig fram och vistas i utemiljön utan att hinder uppstår för att delta i olika aktiviteter på området. Utemöbleringen i dessa parker och på torg bör vara tillgänglighetsanpassad. Hänsyn ska tas till allergiker vid val av träd och växter. Träd och växter bör erbjuda möjlighet att uppsöka skugga, samt kan ge lä för vind.

Anordningar på torg och i parker, så som trappor, gångytor, lekplatser och så vidare, ska följa de riktlinjer som presenteras nedan för vardera anordning.

3.5.2 Badplatser

Tillgängligheten till Gotlands badplatser behöver utvecklas för att kunna möta behovet hos turister och bofasta invånare. Personer med funktionsnedsättning ska ha goda möjligheter att som andra njuta av sol och bad. Geografiskt spritt runt ön bör finnas tillgänglighetsanpassade badplatser, på mark som ägs av Region Gotland. Hur badplatser, som ligger på mark som ägs av Region Gotland, ska tillgänglighetsanpassas på bästa sätt ska planeras i dialog med de råd och kommittéer för samråd och informationsutbyte som finns inom Region Gotland. Region Gotland strävar efter att i dialog med dessa råd och kommittéer hitta fler lösningar som underlättar för delaktighet på badplatser där Region Gotland är markägare.

För att en badplats ska vara tillgänglig måste det exempelvis finnas hårdgjord yta från parkering till toalett, samt över stranden till en ramp där exempelvis rullstolsburna kan ta sig ner i vattnet. De hårdgjorda ytorna kan vara av betong, asfalt eller liknande. Packat kalkstensmjöl kan vara ett mer miljövänligt alternativ, som dock inte har lika lång hållbarhet. Hjälpmedel så som exempelvis badrullstolar är ytterligare åtgärder som förbättrar tillgängligheten. Region Gotland ska arbeta mot att utöka antalet tillgänglighetsanpassade toaletter vid badplatser som ägs av regionen, exempelvis i samband med upprustning. Det är även viktigt att avståndet mellan parkering och badplats är så kort som möjligt, samt med en helhetslösning som gör det möjligt att ta sig fram utan hinder.

Bild: 2015 anlades bland annat en ramp vid badplatsen i Slite för att förbättra tillgängligheten för de badande.

På Region Gotlands hemsida ska finnas information om de badplatser som regionen ombesörjer; information så som geografisk placering, vägbeskrivning och service på respektive plats.

För mer information om ramper och tillgänglighetsanpassade toaletter, se respektive avsnitt.

3.5.3 Besöksplatser och naturreservat

Alla besöksvärda natur- och kulturmiljöer kan och ska inte göras tillgängliga för alla besökare. Detta kan ha flera orsaker, så som att området är mycket avlägset eller mycket svårtillgängligt, extremt känsliga områden, områden som bedöms som ointressanta att besöka för de flesta eller områden med besöksförbud. Visby världsarv är ett exempel på en miljö där åtgärder för förbättrad tillgänglighet i många fall är komplicerade att genomföra. Det är upp till Region Gotland att, i samråd med organisationer för äldre och personer med funktionsnedsättning, för varje enskilt fall göra en rimlighetsbedömning av vilka åtgärder som kan genomföras. Detsamma gäller för känsliga områden, så som naturreservat, där Region Gotland strävar mot att förbättra tillgängligheten med så lite negativ inverkan på värdefulla natur- och kulturmiljöer som möjligt.

Region Gotlands målsättning är dock att arbeta mot förbättrad tillgänglighet för fler besökare på sådana platser där regionen är markägare, samt att alla medborgare bör ha möjlighet att besöka och uppleva ett representativt urval av miljöer på Gotland. På

besöksplatser med förbättrad tillgänglighet strävar Region Gotland mot att bland annat anlägga och uppföra tillgänglighetsanpassade gångytor, toalett, bänkar, grillplatser, informationsskyltar och vindskydd. För att förbättra tillgängligheten till grillplatser krävs att minst en sida inte har fasta bänkar så att de som använder rullstol och personer med gång- och balanssvårigheter kan ta sig fram till grillen. För att vindskydd ska vara tillgängliga krävs bland annat att det inte finns några trösklar och att öppningen är minst 0,9 meter bred.

För mer information om utformningen av ovanstående anläggningar, se respektive avsnitt.

Information om Region Gotlands besöksplatser och naturreservat ska finnas på regionens hemsida.

3.5.4 Lekplatser

Möjlighet till lek och fysisk aktivitet är viktigt för alla barns utveckling. För att en lekplats ska vara tillgänglig bör den vara lätt att hitta, lätt att ta sig till samt möjlig för alla att använda. Detta innebär dock inte att alla redskap på lekplatsen måste vara tillgängliga för alla.

Bild: Hårdgjorda, men godkända fallunderlagsytor, så som gummi-asfalt förbättrar tillgängligheten på lekplatser bland annat för de som använder rullstol.

Det bör finnas ett par eller fler redskap som är möjliga att använda, helt eller delvis, för barn med funktionsnedsättning. Lekplatsen bör även vara utformad så att föräldrar med funktionsnedsättning kan besöka lekplatsen med sina barn. För att uppmuntra till lek mellan alla barn bör man inte särskilja lekanordningar för de med funktionsnedsättning och andra barn. Lekplatser bör inte heller vara tydligt markerade på plats som tillgänglighetsanpassade eftersom en sådan åtgärd kan upplevas som utpekande för barn med funktionsnedsättning. Utformningen av lekplatser på mark som ägs av Region Gotland ska uppfylla gällande säkerhetskrav enligt Svensk standard SS-EN 1176 och 1177¹³.

Tillgänglighetsanpassning av lekplatser genomförs när förutsättningar för detta finns. Region Gotland strävar mot att det ska finnas tillgänglighetsanpassade lekplatser centralt i de större orterna på Gotland, samt geografiskt väl fördelat i Visby. Hinder i form av brister i lekplatsers utformning bör i enlighet med HIN undanröjas så snart det inte är orimligt med hänsyn till praktiska och ekonomiska förutsättningar¹⁴.

Vid ombyggnationer och nyanläggning bör regionen samråda med Region Gotlands tillgänglighetsråd, med samarbetsorganet Funkisam – Funktionsnedsatta i Samverkan, samt i övrigt sträva mot en ökad medborgardialog om lekplatsernas utformning. Olika aspekter som kan förbättra lekplatsers tillgänglighet är bland annat:

- att lekredskapen har kontrasterande färg mot bakgrund och underlag
- tillgänglighetsanpassade bänkar med rygg och armstöd, tillgänglighetsanpassade bänkbord, samt hårdgjorda gångar och ytor av gummiastfalt, fallskyddsplattor eller andra godkända, fasta fallunderlag.
- tillgänglighetsanpassade lekredskap
- att hindrande kanter undviks, men att kanter eller räcken finns som utgör ledstråk längs gångvägar inom lekplatsen.
- taktill skyltning över lekplatsens utformning

Dessutom bör skäligen hänsyn tas till astmatiker och allergiker vid val av växtlighet i och omkring lekområden. Starkt allergiframkallande samt giftiga växter ska undvikas.

Informationsskyltar ska finnas vid lekplatser på regional mark. Skyltarna ska ange lekplatsens namn och placering, att rökning och hundar undanbedes, kontaktuppgifter till Region Gotland, samt kontaktuppgifter vid eventuell nödsituation. Information om de lekplatser som tillhandahålls av Region Gotland ska finnas på regionens hemsida.

3.5.5 Koloniområden och övriga stadsodlingsprojekt

Region Gotland ser positivt på att föreningar som odlar på mark som ägs av regionen satsar på att främja möjlighet till stadsodling för personer med funktionsnedsättning. Detta

¹³ G. Agde, G. Beltzig m.fl. *Lekredskap – Säkerhet på Europas lekplatser*. SIS Förlag AB. Stockholm, 2010.

¹⁴ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 303.

kan exempelvis handla om att det finns möjlighet att odla i upphöjda odlingslådor som kan skötas från en rullstol eller av personer som har svårt att böja sig.

Bild: Upphöjda odlingslådor som komplement till traditionella trädgårdsland möjliggör odling för fler. Foto: Miljöverkstaden Mercurius.

3.5.6 Gångytor och ledstråk

En gångyta bör:

- På allmän plats och i andra områden vara minst 2 meter bred eller minst 1,8 meter bred med vändzoner på jämna mellanrum.
- Vid öppningar i till exempel staket, häckar och dylikt vara minst 0,9 meter, så att en person som använder rullstol ska kunna ta sig igenom.¹⁵
- Markbeläggningen på gångytor ska vara fast, jämn, halkfri samt får inte utgöra en snubbelrisk. Asfalt, betongmarkplattor och släta stenhällar är exempel på lämpliga material.¹⁶

¹⁵ Boverket. BFS 2011:5 7§ ALM – Tillgänglighet på allmänna platser. 2011.

¹⁶ Boverket. BFS 2011:5 7§ ALM – Tillgänglighet på allmänna platser. 2011.

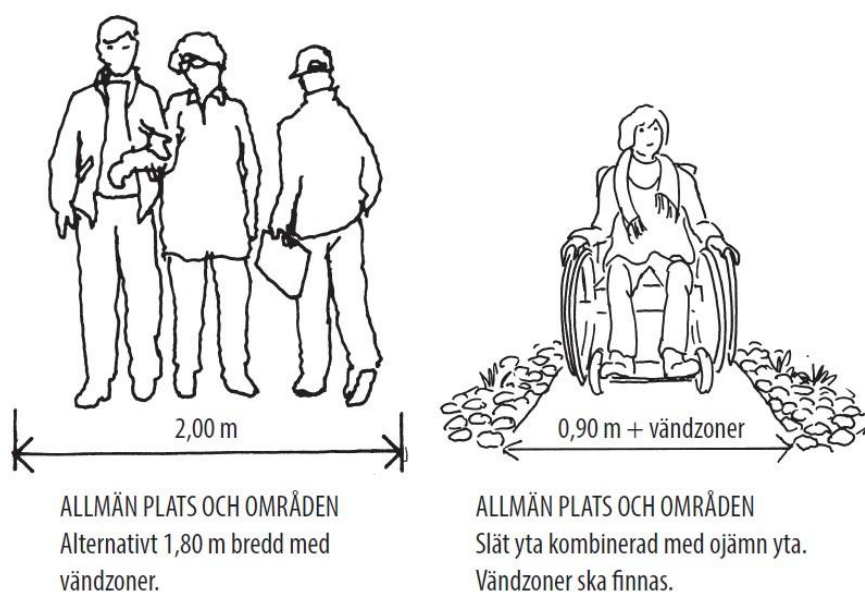

Bild: Riktlinjer för bredd.¹⁷

På allmänna platser ska gångytor utformas så att personer med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga kan ta sig fram och så att personer med rullstol kan förflytta sig utan hjälp. Exempel på gångytor kan vara gångvägar, gångbanor, ramper, trappor och kommunikationsytor på lekplatser. Sammanhängande stråk ska utformas med tydliga och lättbegripliga gång- och möbleringszoner.¹⁸

Gångytan bör vara så horisontell som möjligt; en lutning som är brantare än 1:50 (en meters höjdskillnad på 50 meter) kan vara svår att använda för personer med nedsatt rörelseförmåga. Där nivåskillnader inte kan undvikas bör dessa minimeras och utjämnas med ramp och/eller trappa.¹⁹ Gångvägarna ska utformas så att inga trösklar, kantsten och dylikt finns i själva gångfältet. Liknande hinder som finns i befintlig miljö ska kontrastmarkeras tills de tas bort.

Kontrastmarkeringar kan vara både visuella och taktila. Det innebär att de kan uppfattas både med hjälp av synen och med känseln. Kontrastmarkeringar kan uppnås med avvikande material och ljushet. Ljushetskontrasten, dvs. skillnaden mellan ljushetstalen för två material, behöver vara minst 0,40 enligt NCS (National color system). Det gör det möjligt för många synsvaga att visuellt uppfatta markeringar. För att t ex få ljushetskontrast till en mellangrå nyans krävs i princip en vit alternativt en svart nyans. Ljushetskontrast och logiska färgsystem underlättar också för andra personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Taktila kontrastmarkeringar innebär att markbeläggningar ges avvikande struktur, ofta med hjälp av så kallade taktila plattor. Kupolplattor med små upphöjda knoppar används som

¹⁷ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 284.

¹⁸ Boverket. BFS 2011:5 6 §, 7 § *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

¹⁹ Boverket. BFS 2011:5 6 §, 7 § *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

varningsplattor vid till exempel övergångsställen och sinusplattor, eller ribbplattor används som ledstråk. Naturliga ledytor fungerar bäst och är lättast att följa. Taktila material bör användas som ett komplement. Exempel på naturliga ledytor är husfasader, kantstenar och tydliga materialskillnader, som mellan gräs och asfalt. Skillnader mellan olika hårda material, till exempel betongplattor och asfalt eller betongplattor och smågatsten, kan inte identifieras med teknikkapp (vit käpp).

Bild: Ett taktilt ledstråk på Visborgsområdet visar vägen till och från en hållplats för personer med nedsatt syn.

Ett bra utformat gångvägnät består av sammanhängande, gena, säkra och bekväma gångvägar som är utformade så att de kan fungera som ledstråk och så att personer med nedsatt syn kan förflytta sig säkert utan att av misstag hamna ute på gatan. Gångtytor bör vara enkla och logiska, så att den som inte ser kan bygga upp en inre mental kartbild. Det är viktigt att utformningen av mindre tydliga och separerade trafiktytor, exempelvis så kallade ”shared space”, tar hänsyn till de krav som ställs ur trafiksäkerhetssynpunkt för personer med nedsatt funktionsförmåga. Personer med nedsatt syn orienterar sig också med hjälp av hörseln, och orienteringspunkter bestående av ljud, så som fontäner och dylikt, kan därför vara positivt. Det är dock viktigt att orienteringspunkterna inte utgör ett hinder eller en risk.

För Visby innerstad och ytterstad samt tätorterna Slite, Klintehamn och Hemse har primära stråk kartlagts. De primära stråken är de stråk som har de största resbehoven, men också att de utgör attraktiva promenadstråk eller leder till målpunkter som har en särskild betydelse för personer med nedsatt funktionsförmåga av olika slag. Stråken består mestadels av vägar, som korsas av övergångsställen/passager längs stråken.²⁰

²⁰ Gotlands kommun. *Ökad tillgänglighet i Visby – inventering och åtgärdsplan av enkelt avhjälpna hinder*, samt *Ökad tillgänglighet i Slite, Klintehamn och Hemse – inventering och åtgärdsplan av enkelt avhjälpna hinder*. Visby, 2009.

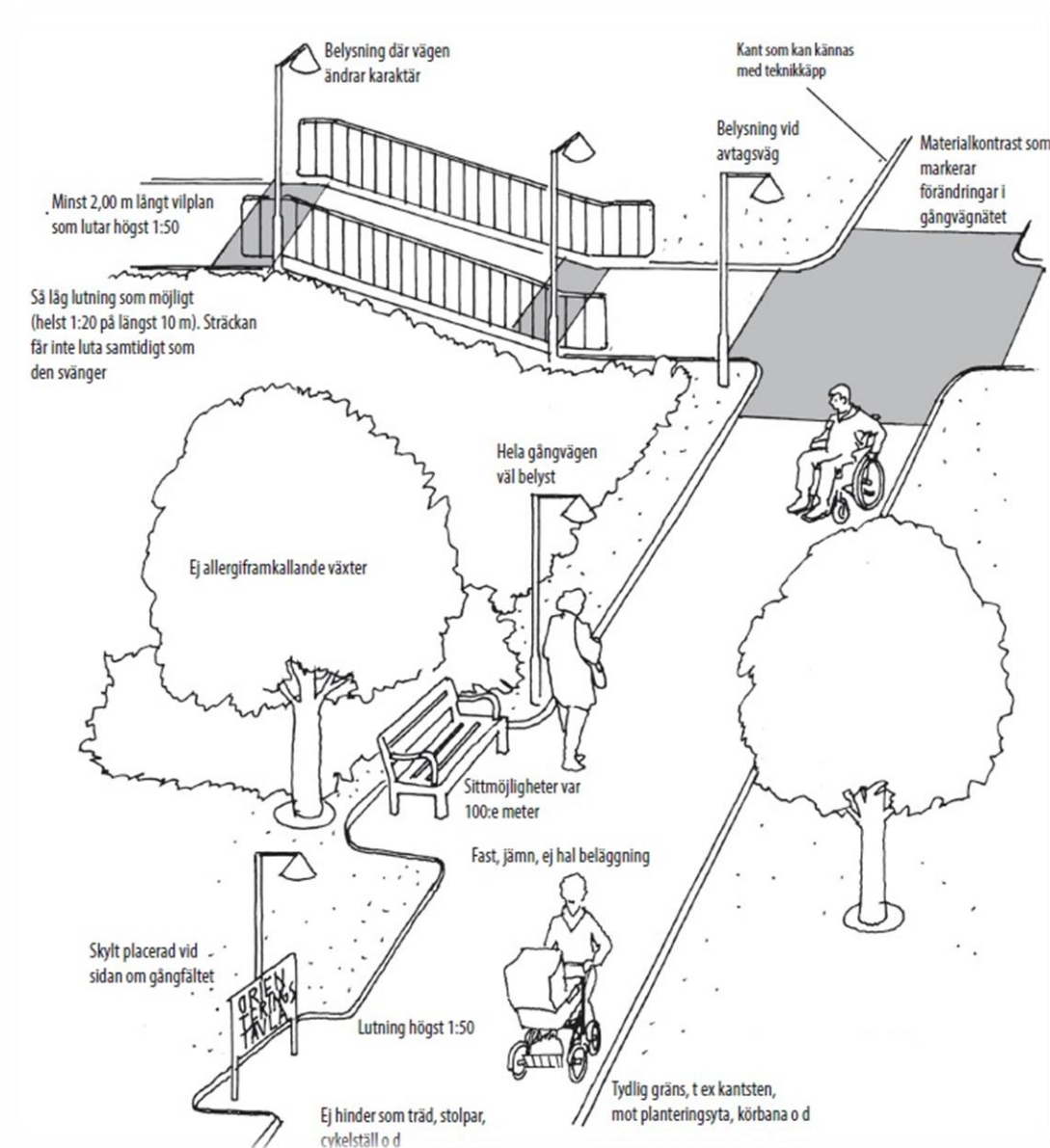

Bild: Sammanfattande utformningsriktlinjer för gångyta och anslutande miljö.²¹

3.5.7 Övergångsställen och gångpassager

I en tillgänglig stad måste det av säkerhetsskäl finnas något som uppmärksammar användare av gångstråk inför exempelvis passager av gator eller utfarter med biltrafik. Detta är speciellt viktigt längs med de stråk som är avsedda för personer med funktionsnedsättning. För att få kontinuitet i stråken bör dessa passager vara av likartad utformning.

Utformning av passager som korsar bilvägar är viktigt ur såväl tillgänglighets- som säkerhetssynpunkt. Beroende på passagerens läge bör tre typer av åtgärder tillämpas:

²¹ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 282.

- Tillgänglighetsanpassning av passager med övergångsställe
- Tillgänglighetsanpassning av passager vid allmän väg (heldragen kanstenslinje)
- Tillgänglighetsanpassning av passager vid parkerings- och fastighetsutfarter

Bild: Ett övergångsställe vid Norrgatttrondellen, som anlagts efter aktuella riktlinjer för tillgänglighet.

Passager med övergångsställe

Passagen ska ha en meter bred ramp med en nollad kanstenshöjd som möjliggör passage för personer med rullstol, dels en kantstenshöjd på 5 cm, för att synskadade ska kunna känna var passagen börjar och slutar. Trottoaren vid övergångsstället ska ha en visuell och taktil ledning fram till passagen, och det ska finnas en tydlig vit bård vid kantstenen. För trottoar som är mindre än 3 meter bred gäller en lägre kantstenshöjd.

Passager vid allmän väg

Passager där övergångsställe saknas måste också utformas för att underlätta och möjliggöra passage. För personer med rullstol eller rollator måste trottoarkanten sänkas. För att personer med synskada inte ska gå ovetande ut i körbanan placeras nedsänkningen innanför förlängningen av huslivet eller annan gräns mot trottoaren, exempelvis en gräskant. Nedsänkningen måste dock ligga inom 10 meter från korsningen, där det är förbjudet att parkera, för att undvika att bilar parkerar före passagen. Kantstenshöjden vid passagen är beroende på trottoarens bredd, och ska vara mellan 0-3 cm. Gångbanan lutas på en bredd av 1 meter ner mot körbanan.

Passage vid parkerings- och fastighetsutfart

Vid fastighetsutfarter, infarter till parkering och liknande föreslås att det tvärs gångbanan anläggs kupolplattor där bilvägen korsar gångbanan. Den korsande bilvägen bör ligga med en nivåskillnad på 3 cm för att synskadade ska känna kanten.

3.5.8 Cykelytor

Gång- och cykeltrafik bör separeras på sådant sätt att även personer med nedsatt syn kan uppfatta detta. Om inte utrymme finns för mellanliggande skiljeremsa kan banorna skiljas genom heldragen linje som är både visuellt tydligt och taktilt kännbar. Markering med kantstöd eller nivåskillnad kräver avfasning där rullstolar ska kunna korsa, och försvårar även för drift- och underhåll av banorna.

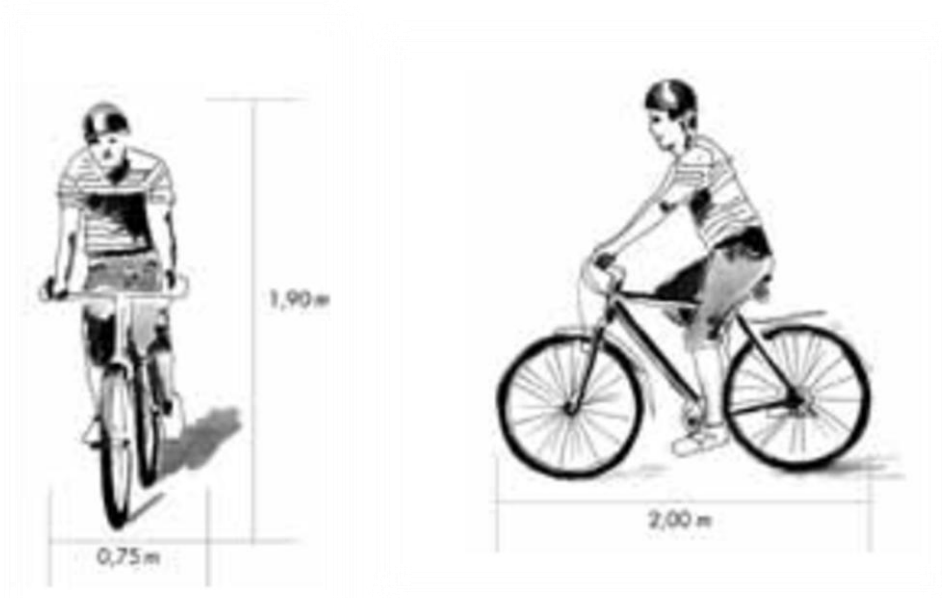

Bild: Utrymmesbehov för cyklister.²²

Cykelvägar bör dras bakom hållplatser så att den som stiger av eller på bussen inte måste gå ut i cykelbanan. Av säkerhetsskäl bör det finnas räck med tydliga passageplatser mellan hållplats och cykelbanan.

3.5.9 Lutningar

För starka lutningar är ett stort hinder för vissa med funktionsnedsättning. En i övrigt bra gångväg kan göras obrukbar för vissa grupper på grund av för stora nivåskillnader. I denna strategi beskrivs uppmätta lutningar av befintlig miljö i procenttal medan riklinjer för nyanläggningar och liknande beskrivs som ett förhållande (exempelvis 1:100, som beskriver en höjdskillnad på en meter på en sträcka av 100 meter).

Lutningar över 1:50 är ett problem även om det bara rör sig om en kort sträcka, exempelvis en nedsänkt gångbana vid utfart eller liknande. Dessutom kan tvärlutning, lutning i sidled,

²² Sveriges Kommuner och Landsting och trafikverket. *GCM – Handbok – Utformning, drift och underhåll med gång-, cykel- och mopedtrafik i fokus*. Solna. 2010.

bli ett hinder för vissa om den är för stor. För att förhindra att mindre lutningar på längre sträckor blir ett problem bör vilplan finnas som möjliggör för pauser. En inventering av platser med lutningar mellan 2-8 % samt över 8 % har kartlagts i Visby, Slite, Klintehamn och Hemse.²³

Bild: 2009 genomfördes en omfattande inventering av lutningar längs ett antal huvudstråk i Visby och gotlands tätorter.

För att minska en lutning kan höjdskillnaden tas ut på en längre sträcka. Detta kan exempelvis ske genom att låta gång- och cykelvägen ta en omväg för att få ner lutningen så mycket som möjligt. Denna lösning kan fungera som ett komplement till en mer rakare dragning, som också behövs. Människor väljer oftast, där de kan, den närmaste vägen.

Om det inte går att undvika lutningar över 1:50 ska sådana sträckor ha ledstång. De som återfinns vid gångpassager över bilvägar ska inte förses med räcken utan istället göras mindre branta. Vid längre sträckor måste vilplan finnas. Vilplanen bör vara utrustade med väl utformade bänkar eller dylikt, som gör det möjligt att sätta sig en stund och ta igen sig. Även före och efter backar är vilplatser viktiga.

Att anlägga ramper med lägre lutning kan ibland vara det enda alternativet för att göra en gångbana tillgänglig för alla. Ett trappalternativ bör då finnas.

²³ Gotlands kommun. *Ökad tillgänglighet i Visby – inventering och åtgärdsplan av enkelt avhjälpna hinder*, samt *Ökad tillgänglighet i Slite, Klintehamn och Hemse – inventering och åtgärdsplan av enkelt avhjälpna hinder*. Visby, 2009.

3.5.10 Ramper

Ramperna ska vara utformade så att personer med funktionsnedsättning självständigt kan ta sig upp på, förflytta sig över och ta sig från rampen. Detta innebär att rampen måste vara stadigt förankrad, jämn, hård och halksäker. Bestämmelserna i Boverkets författningssamling gällande minsta bredd och högsta lutning ska följas. Ramper ska vara raka, men svängar kan accepteras på vilplan. De ska vara utrustade med avåkningsskydd. Ramper ska vara lätta att upptäcka. Enligt BFS ska det på båda sidorna av ramper finnas ledstänger.²⁴ Även Boverket anger att ramper på allmänna platser ska ha ledstång på båda sidor.²⁵ För information om ledstängernas utformning, se avsnitt 3.5.11.

I utomhusmiljön gäller generellt att inga ramper ska tillskapas på de befintliga trapporna. I Visby innerstad gör detta stora ingrepp i känslig miljö, och i ytterstaden blir tillskapandet av ramper inte en enkel åtgärd samtidigt som alternativa stråk finns. Bedömning ska dock ske individuellt för enskilda åtgärder. Vid entréer gäller att ramper i möjligaste mån ska tillskapas inne i fastigheten, inte ute på gatan.

Ramper ner i vattnet ska finnas vid Region Gotlands tillgänglighetsanpassade badplatser. Dessa ramper ska ansluta från en hårdgjord yta/gång på stranden eller från en brygga.

För fler tekniska bestämmelser se Svensk Byggtjänsts bok Bygg ikapp²⁶

3.5.11 Trappor och ledstänger

Vid höjdskillnader är trappor ibland ofrånkomliga. Många med funktionsnedsättningar kan använda trappor, förutsatt att de är rätt utformade. Trappan bör placeras förskjuten från gångriktningen för att minska risken för personer med nedsatt syn inte uppmärksammar den. För att trappan ska kunna utnyttjas till fullo bör den på båda sidor ha greppvänliga ledstänger eller räcken, som börjar och slutar 30 centimeter innan och efter trappan. Förlängningen behövs både för att personer med synskada ska veta när trappan tar slut och för att personer med rörelsehinder eller balanssvårigheter ska kunna hålla i räcket när sista trappsteget tar slut. Ledstänger bör sitta på en höjd av 0,90 meter. Lämpligt utformade ledstänger ska finnas på båda sidorna eftersom de ska fungera oavsett om man har nedsatt styrka eller rörlighet på vänster eller höger sida.

Stegen i trapporna ska vara av rätt höjd, där trappstegen har samma höjd och djup på alla steg. Steghöjden ska vara under 15 cm, helst 13 cm för att trappan ska vara lättare att gå i. Första och sista steget i varje trapplopp ska vara kontrastmarkerade, helst inbyggt.

²⁴ Boverket. BFS 2011:5 9§ *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

²⁵ Boverket. BFS 2011:5 9§ *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

²⁶ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 97.

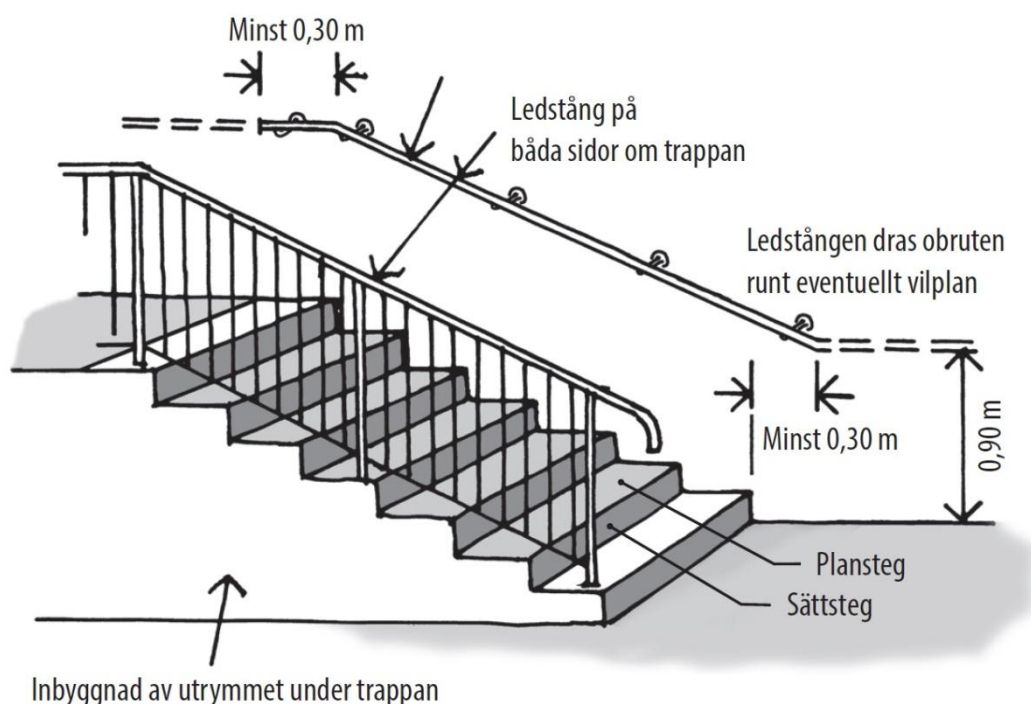

Bild: Utformning av trappa.²⁷

En trappa bör ha fler än två steg för att minimera snubbelrisken. Om trappan är lång ska det finnas vilplan, där en bänk med fördel kan placeras. Det ska inte vara fler än åtta steg per trapplopp, då många trappsteg i följd kan vara ett problem för exempelvis astmatiker. Trappor ska även ha en bra belysning. Där det är möjligt ska det även finnas en alternativ ramp eller likvärdigt alternativ.

På de befintliga trapporna föreslås generellt inte att ramper tillskapas. I Visby innerstad gör detta stora ingrepp i känslig miljö, och i ytterstaden blir tillskapandet av ramper inte en enkel åtgärd samtidigt som alternativa stråk finns. Bedömning ska dock ske individuellt för enskilda åtgärder. Vid entréer gäller att ramper i möjligaste mån ska tillskapas inne i fastigheten, inte ute på gatan.

3.5.12 Hinder

Till hinder räknas punktföreteelser i gångbanan som kan upplevas som hinder för en dimensionerande förmåga, till exempel nedsatt syn eller rullstolsburen i manuell rullstol. Det kan vidare vara en företeelse som hindrar framkomligheten, men även hinder som kan medföra låg säkerhet eller känsla av osäkerhet. Fysiska hinder, såsom ojämn markbeläggning, ska avhjälpas på allmänna platser så snart det inte är orimligt med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna.²⁸

²⁷ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 103.

²⁸ Boverket.se. BFS 2011:13 HIN – *Enkelt avhjälpta hinder*. 2011.

Ett hinder bör vara kontrastmarkerat, och om det finns beläget i marknivå bör det ha en sarg runt sig eller en rak kännbar underkant. Den fria bredden förbi ett hinder ska vara minst 0,9 meter. Den fria höjden, under till exempel ett utstickande träd, ska vara större än 2,2 meter. Även ojämnheter i gångbanan och uppstickande brunnar räknas som hinder. Uteserveringar kan vara ett problem för både synskadade och rullstolsburna om de inte är avgränsade samt saknar ramp.

Det är främst i Visby innerstad som olika hinder utgör ett problem. Dessa består främst av byggnadsdelar i form av trappor, betonggrisar eller liknande. I övrigt består hindren av dålig beläggning, växtlighet så som trädstammar, felpacerade stolpar, samt bommar som har dålig kontrastmarkering eller är felbyggda. I många fall kan dessa hinder tas bort från gångytorna, i andra fall kan de istället tydliggöras för att hindra att personer går in i dem. På bredare gångbanor och torg kan ledstråk och möbleringszoner användas.

3.5.13 Belysning

God belysning är viktig för alla, men för personer med nedsatt syn och hörsel är det särskilt viktigt med en jämn belysning som inte bländar.

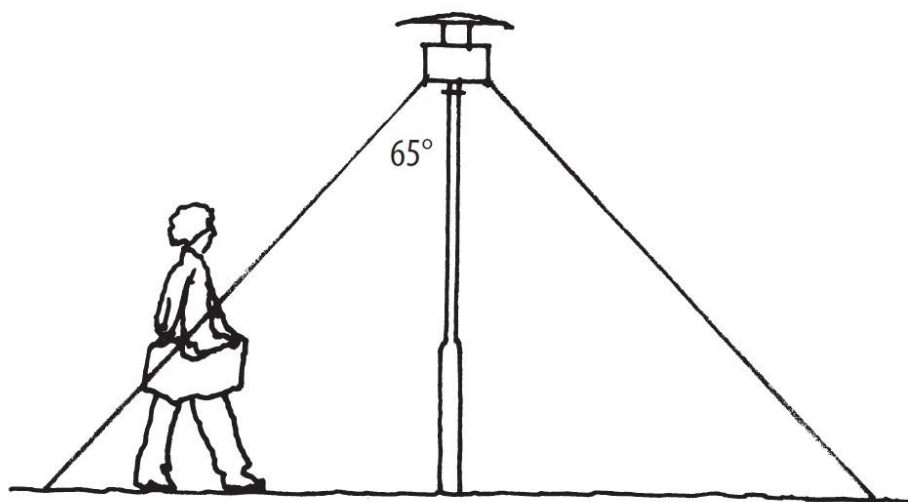

Bild: Utformning av belysning.²⁹

Gångvägar och gångbanor ska vara väl belysta. Detta gäller i första hand huvudstråk för gående, huvudstråk i och genom parker samt viktiga målpunkter som till exempel torg, busshållplatser, övergångsställen och entréer. Belysningen ska vara jämn och anordnad så att även synsvaga, personer med andra orienteringssvårigheter och personer med nedsatt rörelseförmåga kan uppfatta hur underlaget ser ut. Hörselskadade behöver god belysning för att kunna avläsa kroppsspråk och läpprörelser, uppfatta teckenspråk samt för att kunna upptäcka det som andra hör. En jämn belysning kan åstadkommas genom en väl anpassad kombination av stolphöjd, avstånd mellan stolparna, armaturtyp och ljuskälla. Belysningen ska utformas så att den inte bländar.

²⁹ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 289.

Sambandet mellan belysning och växtlighet bör beaktas. Växtligheten får inte avskärma belysningen. Inte heller andra objekt som till exempel reklampelare, byggnadsdelar och skyltar, får skymma eller begränsa belysningen.

3.5.14 Parkeringar

Gatunätet ska planeras så att fordon inte placeras på gångtor vid i- och urlastning och så att angöringsplats och parkeringsplats för personer med nedsatt rörelseförmåga kan reserveras nära entré. Parkeringsplatser för personer med rörelsenedsättning ska finnas där behov finns, det vill säga i anslutning till de flesta målpunkter. Avståndet från en tillgänglighetsanpassad parkeringsplats till en målpunkt ska inte överstiga 25 meter. Är avståndet större är det en brist för personer med manuell rullstol och personer med exempelvis rollator, käpp eller kryckkäppar.

Bild: Vid Almedalsbiblioteket finns exempel på tillgänglighetsanpassade parkeringsplatser.

En tillgänglig parkering måste dessutom vara rätt utformad för att kunna fungera fullt ut för alla brukare. Bredd och längd måste vara tillräckliga och lutningen får inte vara för stor. En tillgänglighetsanpassad parkeringsplats behöver vara minst 5 meter bred. En del av ytan kan vara gemensam för två parkeringsplatser eller en del av anslutande gångyta. Ytan måste vara jämn för att inte försvåra för personer med exempelvis rullstol.

Parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning bör vara tydligt skyltade, även vintertid vid snö, och antal parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning bör dimensioneras med hänsyn till avsedd användning.

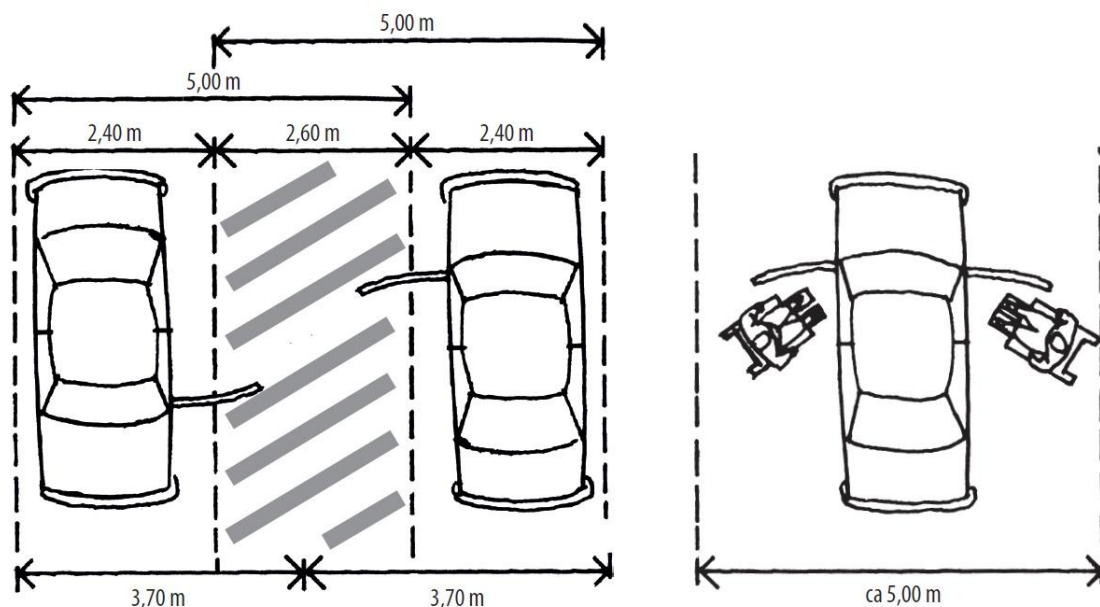

Bild: Utformning av parkeringsplatser.³⁰

Cykelparkeringar

Cykelställ ska placeras utanför själva gångytan på för cyklister lämplig plats så att de verkligen används. Vid placering där de utgör ett hinder för bland annat personer med nedsatt syn bör de kontrastmarkeras och utformas så att de kan uppfattas med teknikkäpp och inte utgör en snubbelrisk.

3.5.15 Gatu- och parkmöblering

Bänkar är viktiga innan och efter branta backar och vid vilplan men även längs gångstråk. Bänkar längs gångstråk ska vara placerade på hårdgjord yta vid sidan av, det vill säga utanför själva gångytan och bredvid bänken ska finnas en hårdgjord yta med en bredd på minst en meter där rullstol, barnvagn eller liknande kan placeras. Bänkar ska också finnas vid målpunkter så som torg och parker. På centrala, strategiska platser där det finns flera bänkar samlade kan någon bänk göras lägre för att bättre passa kortväxta personer och barn.

³⁰ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 301.

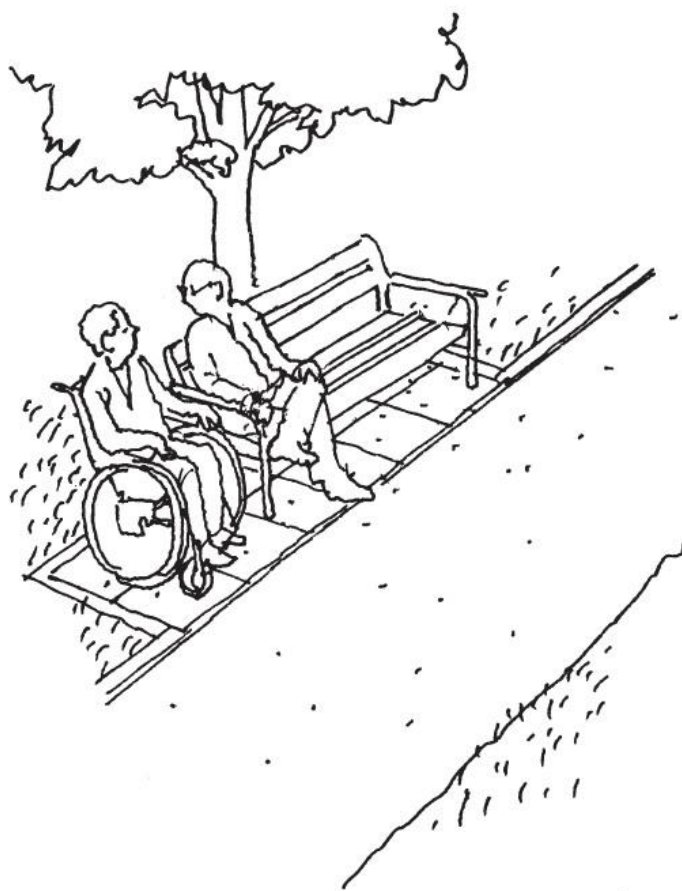

Bild: Utformning av bänk.³¹

Möjligheten att stanna upp en stund för att vila kan vara avgörande för om en person med funktionsnedsättning ska kunna ta en promenad eller inte. Avstånden mellan bänkarna beror delvis på vilken miljö det är. Några riktvärden på bänkarnas avstånd från varandra är följande:

- 25 meter i starkt frekventerade områden
- 100 meter inom bostäders närområden
- 250 meter i större park- och friluftsområden

Bänkens utformning är också viktig för att den ska kunna användas av alla: rätt sitthöjd, bra utformad sittyta, ryggstöd och armstöd är alla viktiga komponenter för att göra en bänk tillgänglig. För synsvaga personer är det viktigt att bänken har en kontrasterande färg mot omgivningen.

³¹ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 290.

Bild: Bänkens utformning samt underlaget kring bänken är viktiga faktorer för om den ska kunna användas av personer med funktionsnedsättning eller inte. Här i korsningen Östra Hansegatan och Järnväggsgatan.

Papperskorgar och soptunnor bör placeras vid sidan av gångtor, men intill så att exempelvis personer som använder rullstol kan komma åt dem. Öppningen bör inte sitta högre än 80 cm över marken.

Även övrig gatu- och parkmöblering placeras i möbleringszon och inte i själva gångstråket.

3.5.16 Offentliga toaletter

Boverket anger att där det finns toalett för allmänheten ska minst en toalett kunna användas av personer med rullstol för begränsad utomhusanvändning. En toalett avsedd för personer med rullstol för begränsad utomhusanvändning bör ha en golvyta på minst 2,2 x 2,2 meter och ha ett fritt dörrpassagemått på minst 0,90 meter. I direkt anslutning till toalettdörren bör en vändzon finnas.³²

³² Boverket. BFS 2011:5 6§ *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

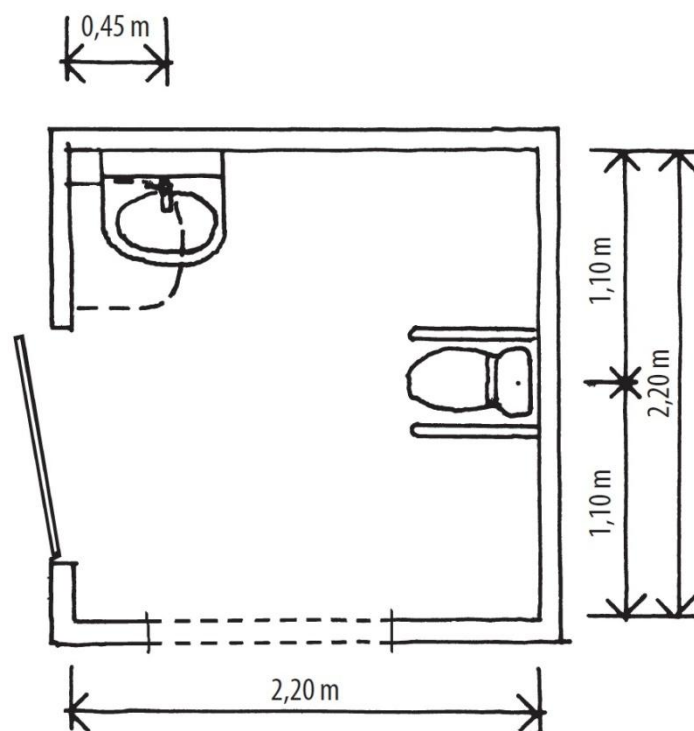

Bild: Riktlinjer för mått vid anläggning av offentliga toaletter.³³

Således ska, vid all nybyggnad av offentliga toaletter och alla ombyggnader av befintliga toaletter, minst en toalett utformas och placeras så att den är tillgänglig och användbar för personer med rullstol för begränsad utomhusanvändning. Personer med olika funktionsnedsättningar ska självständigt och med bibehållen integritet kunna använda toalettens samtliga funktioner på ett tryggt och säkert sätt. Detta innebär bland annat att dörren ska vara utan tröskel och ha en vändyta framför toalettdörren på minst 2,0 x 2,0 meter.

Toalettdörrar som är tunga eller med dörrstängare ska ha automatisk dörröppnare med en öppningstid på minst 20 sekunder. Tvättställ, toalettstol och annan inredning bör ha ljushetskontrast 0,40 mot bakgrund enligt NCS (Natural Color System) för att underlätta orienterbarheten inne på toaletten. Toalettstolen ska ha en sitthöjd mellan 0,48 - 0,5 meter samt ha armstöd på båda sidor med toalettpappershållare på utsidan av vardera armstöd. Tvättställets överkant ska vara cirka 0,8 meter över golvet och krokar och avlastningsytor ska finnas i lämplig höjd.

³³ Elisabet Svensson. *Bygg ikapp – för ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. 6:e utgåvan. Svensk byggtjänst. 2015, s. 130.

Bild: Vid Höglint finns en tillgänglighetsanpassad toalett.

3.5.17 Busshållplatser

Tillgängligheten avseende busshållplatser på Gotland avgränsas till ett område inom Visby samt respektive tätort. Från norr till söder innebär detta tätorterna Fårösund, Slite, Visby, Roma, Klintehamn, Hemse, samt Burgsvik. Förutsättningar saknas för att tillgänglighetsanpassa samtliga busstop eftersom ett stort antal av dessa består av enbart en stolpe vid vägrenen. Störst fokus på tillgänglighetsanpassning kommer att läggas i relation till behov samt till antalet resenärer.

Kollektivtrafiken ska framstå som ett attraktivt transportmedel för alla och behöver därför hålla en hög standard och vara tillgänglig för olika grupper i samhället. För att kollektivtrafiken ska vara tillgänglig är det viktigt att busshållplatser är utformade på ett tydligt sätt så att personer med funktionsnedsättning lätt ska kunna använda dem. Ett sätt att göra hållplatser tydligare för personer med funktionsnedsättning är att skapa kontrast mot omgivningen vilket kan göras genom att fälla in material med avvikande struktur och ljushet i markbeläggningen. Avvikande struktur i markbeläggningen kan till exempel vara kännbara plattor i asfaltskytor.

Trottoarkantens höjd är också en viktig faktor om hållplatserna ska vara tillgängliga för alla. Kanthöjden bör till exempel vara minst 16 cm hög för att underlätta in- och utsteget ur bussen. Det går även att underlätta för busschauffören att komma intill kantstenen med bussen genom att skapa en utbyggd busshållplats.

Andra åtgärder för att göra busshållplatser mer tillgängliga kan vara att skapa ledstråk för att göra det enklare för synskadade att hitta till hållplatsen och bussen. Även information i form av tidtabellsanslag är viktigt. Tydlig belysning och väderskydd med bänk att sitta på i

väntan på bussen är ytterligare åtgärder för att göra hållplatser mer tillgängliga och även bekväma.

Hur hållplatsen bör vara utformad avgörs bland annat av i vilken utsträckning den används och var den är belägen. Det finns enligt ALM 11§³⁴ vissa villkor som ska vara uppfyllda för att hållplatsen ska anses som tillgänglig. Det är bland annat vad som nämnts ovan gällande trottoarkantens höjd, tillgänglig gångväg fram till hållplatsen, möjlighet till skydd mot regn och blåst, god belysning, tydlig markering av hållplatsen, skyltar med information om avgångstider samt möjlighet att sitta ner och vänta.

Även plattformens storlek är en viktig faktor. Plattformen ska vara tillräckligt stor för att rymma utfällning av ramp från bussar som har en sådan. Plattformens djup bör därför vara minst 1,50 meter plus rampens längd.

3.5.18 Vegetation

Växter och gröna miljöer är oerhört viktiga i staden på många sätt. Människors hälsa och välbefinnande påverkas positivt av grönska, parker och natur. Gröna miljöer behövs för lek och rekreation och är en förutsättning för biologisk mångfald i staden. Dessutom tillför träd och annan vegetation fuktighet och syre samt fångar upp stoff och damm.

Samtidigt lider många människor av allergi eller allergiska besvär av växter, till exempel pollenallergi, överkänslighet mot starka dofter och hudbesvär vid närkontakt. Andra aspekter på växtlighet handlar om framkomlighet, fri höjd och bredd samt belysning.

Hänsyn ska tas till allergiker vid val av träd och växter. Träd och växter som utsöndrar mycket pollen eller som doftar starkt bör undvikas. Björk, gråbo och gräs är exempel på växtlighet som brukar orsaka problem. Vid anläggning av gräsmattor bör tuvbildande grässorter som sprider sig med utlöpare väljas i första hand, eftersom de bildar färre ax och vippor. Gräsytor bör klippas regelbundet så att de inte hinner gå i blom. Växter som kan framkalla hudbesvär vid kontakt ska inte planteras där Region Gotland är markägare.

Träd och växter bör erbjuda möjlighet att uppsöka skugga, samt kan ge lä för vind. Vid plantering av träd bör dessa ges goda grundförutsättningar för att så långt som möjligt undvika att senare problem uppstår, så som sprickbildning i närliggande beläggningar. Sådana sprickbildningar utgör en snubbelrisk och orsakar svårigheter vid förflyttning med hjälp av exempelvis rullstol eller rullator. Vid val av träd som ska planteras vid gångtor bör sorter med grunda eller ytliga rötter undvikas. Exempel på sådana trädslag är poppel och pil. Träd ska placeras tydligt åtskilda från trottoarer och gångvägar för att inte utgöra hinder. Buskar placeras på ett sådant avstånd att de som fullvuxna inte växer ut över gångytorna.

Grenar som hänger lägre än 2,2 meter över gångtor ska beskäras. Vegetation som skymmer belysning bör beskäras för att inte påverka upplevelsen av trygghet negativt.

³⁴ Boverket. BFS 2011:5 11§ *ALM – Tillgänglighet på allmänna platser*. 2011.

3.5.19 Information och skyltning

Gällande informationsskytning ska Region Gotland följa Boverkets allmänna råd i HIN 1:

”Skytning bör vara lättbegriplig och lättläst, ha ljushetskontrast och vara placerad på lämplig höjd för att kunna läsas och höras såväl av personer i rullstol som av stående personer med nedsatt syn. Den bör placeras där man förväntar sig att den skall finnas och så att man kan komma tätt intill. Textstorleken bör vara anpassad efter läsavståndet och ytan bör inte ge upphov till reflexer. Skylten bör vara kompletterad med bokstäver i antingen upphöjd relief eller punktskrift eller båda samt i vissa fall med talad information och tydliga, lättförståeliga och välkända symboler. Elektronisk skyltning bör anpassas för att fungera för personer med exempelvis nedsatt syn och nedsatt hörsel.

Tydlig och väl belyst skyltning har stor betydelse för att bl.a. personer med nedsatt syn eller hörsel och personer med utvecklingsstörning skall kunna orientera sig.”³⁵

Skytlar som används inom ett område ska bygga på ett enhetligt system med likartad utformning vad gäller beteckningar, symboler, färger och namn. De ska placeras på en höjd inom intervallet 1,3 - 1,6 meter (helst 1,4 meter) över marken. För hängande skytlar eller skytlar som sticker ut från vägg gäller att de måste placeras minst 2,2 meter över marken. All informationsskytning ska följa Region Gotlands grafiska profil. Riktlinjerna avser permanenta informationsskytlar på allmän plats, till exempel parker, badplatser och torg. Vägmärken eller vägmarkeringar som regleras i vägmärkesförordningen ingår inte. Inte heller omfattas kollektivtrafik eller skyltning på byggnader av riktlinjerna.

Fritt stående reklamskytlar utmed fasad utgör ofta ett hinder som kan innebära en framkomlighets- och olycksrisk. Placering av föremål bör vara konsekvent och samordnad så att framkomligheten inte hindras. I de riktlinjer som finns framtagna för upplåtelse av offentlig platsmark tillåts inga så kallade ”vippskytlar”. Hur stor yta från fasaden som får upplåtas för övrig möblering bedöms individuellt för varje enskilt fall.

Genom möbleringszoner kan zonen intill fasad hållas fri från möbler, skytlar med mera och dessa kan istället placeras i en möbleringszon.

³⁵ Boverket.se. BFS 2011:13 14§ HIN – *Enkelt anbjälpta hinder*. 2011.

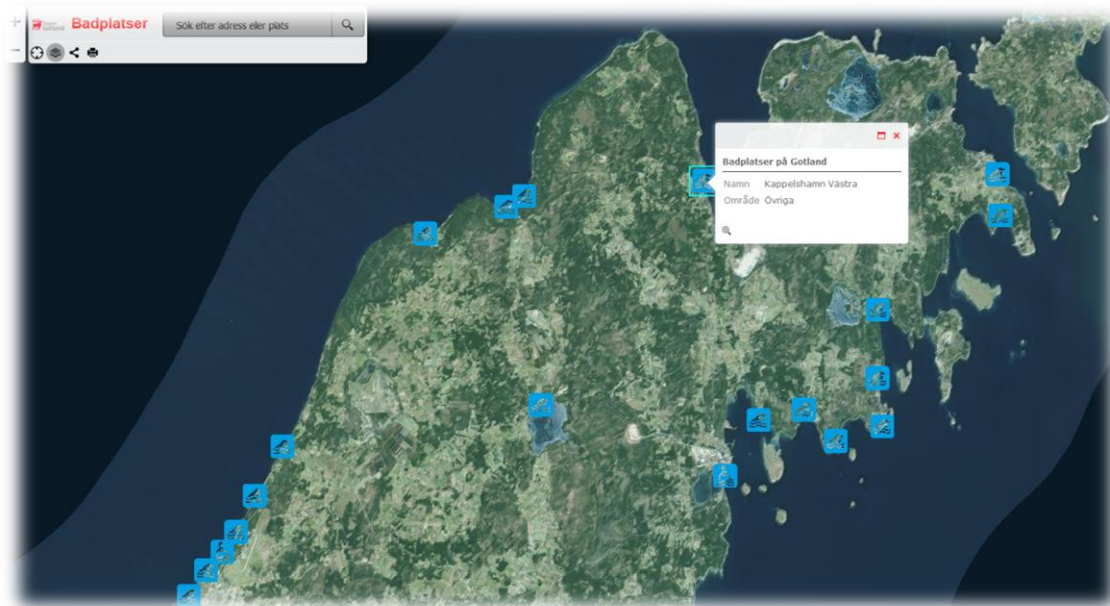

Bild: Tillgängligheten till badplatser, lekplatser med mera förbättras med hjälp av kartor med information på Region Gotlands hemsida.

Information på regionens hemsida gällande fysisk tillgänglighet på offentlig platsmark ska kontinuerligt uppdateras och utvecklas.

3.5.20 Gatu- och byggarbete

För personer med funktionsnedsättning är det ofta svårt att välja alternativa vägar när gatu- och byggarbete hindrar framkomligheten. Därför är det mycket viktigt att i möjligaste mån se till att framkomligheten inte försämras under pågående åtgärder. Yta som används av gångtrafikanter ska hållas fri från hindrande föremål som arbetsredskap, byggnadsmaterial, maskiner och dylikt. Gångytan kan vara i bruk under gatu- och byggarbetets gång om en fri förbifart på 1,5 meter hålls öppen. Gång- och fordonstrafik får aldrig blandas i en förbifart vid arbetsområde.

Tydlig avgränsning ska finnas som förhindrar att exempelvis personer med synnedsättning råkar gå ut i trafikerad gata. Avstängning, både tvärs och längs en gångbana ska vara så stadig att den inte ger vika om någon går emot den. Hänvisning till annan gångbana bör ske genom att använda ett befintligt eller nytt övergångsställe. Det ska fortfarande gå att nå befintliga entréer.

3.5.21 Drift, underhåll och förvaltning

För att upprätthålla en god tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning är det viktigt att underhålla det som anläggs och byggs. Tillgänglighet i den offentliga utomhusmiljön handlar inte om att skapa en färdig produkt. Arbetet med tillgänglighet bör istället ses som en fortlöpande förbättringsprocess. Beläggningar måste repareras, anläggningar lagas, belysning bytas ut, växtlighet beskäras, med mera. Många singelolyckor sker på gångbanor i form av fallolyckor. Drift och underhåll är en viktig

faktor för att skapa en säker och trygg trafikmiljö. Standard, drift och underhåll på gångytor har stor betydelse för undvikande av singelolyckor kopplat till fotgängare.

Av ekonomiska skäl kan det vara svårt att genomföra samtliga önskade åtgärder på en gång och ett stegvist arbetssätt blir då mer rimligt. Därför kommer denna strategi att följas upp och dess riktlinjer verkställas med hjälp av tillgänglighetsplaner som beskriver hur arbetet ska gå tillväga, samt prioriteringen mellan olika tillgänglighetsförbättrande åtgärder. Samråd med organisationer för äldre och personer med funktionsnedsättning ska vara en röd tråd i arbetet med planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder. Dessa samråd kan minska risken att regionen satsar på åtgärder och utformningar som inte är efterfrågade eller fullt ut användbara. Samtidigt medför denna dialog marknadsföring för det aktuella området och lägger grunden för en fortsatt konstruktiv kommunikation.

Region Gotland bör, när det finns förutsättningar för detta, tillämpa så kallade passa-på-åtgärder. "Passa-på-planering" innebär att tillgänglighetsåtgärder vidtas i samband med utförandet av andra nödvändiga investerings- eller underhållsåtgärder. Vissa åtgärder lämpar sig särskilt väl att utföra i samband med annat arbete eftersom man redan har maskiner och personal på plats.

Det är viktigt med kontinuerligt underhåll för att hinder inte ska uppstå. Om till exempel smältvatten och regn bildar djupa fåror i gångstråk och stigar, så kan en skarp, svårforcerad nivåskillnad uppstå. Likaså vintertid när svallis och snödrivor kan uppstå. Plats för undanskottad snö bör finnas så att inte snövallar blir ett hinder till exempel vid angörings- och parkeringsplats för personer med nedsatt rörelseförmåga.

Grenar (under nivån 2,2 m) från träd och buskar nära gångvägar kan, om de inte hålls efter, utgöra hinder och olycksfallsrisk för personer med synskada.

I många fall går det att investera sig till ett minskat underhåll. Vid val av rätt material och byggnadsteknik, där "rätt" inte nödvändigtvis behöver betyda det dyraste, går det att hålla nere underhållskostnaden. Om till exempel grundarbetet vid anläggningen görs noggrant så håller dessa länge och behöver inte ständiga och kostsamma småreparationer. För att som privatperson anmäla reparationsbehov i den offentliga utomhusmiljön kontaktas teknikförvaltningens kundtjänst via knappval på 0498-269000. Det går också bra att lämna en felanmälan i programmet Infracontrol som du hittar en länk till via Region Gotlands hemsida: www.gotland.se

3.5.22 Aktiv tillsyn och uppföljning

Denna tillgänglighetsstrategi följs upp och realiserar med hjälp av tillgänglighetsplaner som utformas i samråd med Region Gotlands driftspersonal, som ansvarar för skötsel av offentlig park- och gatumark. Dessa planer måste uppdateras och följas upp regelbundet för att aktualisera vilka åtgärder som genomförts och vad som kvarstår.

Region Gotlands fortsatta arbete för förbättrad fysisk tillgänglighet i den offentliga utomhusmiljön är beroende av finansiella medel. Vilken budget som avsätts för åtgärder är därmed viktigt för prioriteringen och utbyggnadsordningen.